

A JÓHISZEMŰSÉG SZEREPE A KÁR- ÉS KOCKÁZATTELEPÍTÉSBN*

I. BEVEZETÉS

A kár- és kockázattelepítés jelentőségét nem lehet túlbecsülni, hiszen a polgári jog meghatározó részét képező vagyoni jogszabályok legfontosabb funkciója a kár- és kockázattelepítés.¹ Különösen igaz ez a megállapítás a kötelmi jogra. Ez abból adódik, hogy az egyes vagyoni jogi jogviszonyok és azokban történő változások következtében folyamatosan változik az egyes magánjogi jogalanyok vagyoni helyzete. Ezek a változások értelemszerűen a vagyon csökkenésével is járhatnak. A mindennapi élet, és abban a gazdasági folyamatok kiszámítható működésének feltétele, hogy a jogalanyok számára minél egyértelműbb legyen, hogy az esetlegesen bekövetkező negatív vagyoni hatások jogkövetkezményeit kinek kell viselnie. Ezt a feltételt a magánjog vagyoni jogi szabályozása biztosítja.

A kár- és kockázattelepítés valójában két egymástól el nem választható fogalom. A kockázat a vagyonban bekövetkező negatív változás lehetősége, kárról pedig akkor beszélünk, ha a vagyon ténylegesen csökken is, illetve ha negatív hatások következtében a várt növekedése elmarad. Így a két fogalom lényegében ugyanazt a jelenséget írja le, azaz arra a személyre, akire a kockázatot telepítik, egyben rá telepítik a kárt is, a különbség pusztán annyi, hogy aki a kockázatot viseli, az nem biztos, hogy végül kárt is fog viselni, mert a kár bekövetkezése végül el is maradhat. A továbbiakban az egyszerűség kedvéért elsősorban a kár és a kártelepítés kifejezéseket fogom használni.

Egy egyszerű példával élve, ha egy síelőnek van egy síléce, akkor ő viseli annak kockázatát, hogy síelés közben úgy esik el, hogy a sípálya közelében álló fának ütközik, és tönkremegy a síléce. A síelő viseli ezt a kockázatot, függetlenül attól, hogy elesik-e síelés közben. Ha pedig tényleg úgy esik el, hogy egy fának ütközve megsérül a síléce, akkor a síléc megsérülése miatt bekövetkezett kárt – például javítási költséget, vagy ha nem javítható, akkor egy új síléc megvásárlásának költségét – a síelő viseli.

A polgári jog vagyoni jogi szabályait vizsgálva arra a megállapításra juthatunk, hogy lényegében valamilyeni rendelkezés legalább közvetett módon kártelepítési szabály. Ugyanis nehéz olyan helyzetet elképzelni, hogy valamelyik vagyoni jogi rendelkezés olyan helyzetben lenne alkalmazható, amelyikben egyik félnél se merülhet fel annak lehetősége, hogy ő valamilyen kárt szenved, amely értelemszerűen jelentkezhethet valamilyen megfizetendő költség vagy elmaradó haszon formájában is.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 6:73. §-ában található szabályok például, amelyek az előszerződéssel kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazzák, látszólag nem érintik a kártelepítés kérdéskörét, mert elsősorban arról rendelkeznek, hogy mi az előszerződés, milyen formában lehet megkötöni, valamint hogy mikor tagadható meg a végleges szerződés megkötése. Könnyű azonban belátni azt, hogy közvetett módon itt is megjelenik a kártelepítés. Ugyanis az előszerződés megkötése után úgy is megváltozhatnak a körülmények, hogy a szerződés megkötése végül az egyik félnek már nem éri meg, azaz számára már veszteséget jelentene a teljesítés a korábban várt nyereség helyett, mert a teljesítésének költségei időközben megnövekedtek. Ha a Ptk. rendelkezései alapján ez a fél nem tagadhatja meg a szerződés megkötését, akkor ez azt jelenti, hogy ezt a kárt ő lesz kénytelen viselni. Ennek megfelelően az előszerződésre vonatkozó szabályok – azaz, hogy mikor tagadható meg a végleges szerződés megkötése – erre a félre telepítik a konkrét esetben a kárt. Ha viszont a körülmények alapján a fél megtagadhatja a végleges szerződés megkötését, akkor a kárt elsősorban a másik fél fogja viselni, mert a szerződés teljesítésnek elmaradása miatt nem keletkezik nála az a nyereség, amelyet ő a szerződéstől várt.

Ha ilyen tág értelemben közelítenénk meg a kártelepítés fogalmát, akkor lehetetlen lenne a kártelepítés szabályrendszerét felvázolni, mert lényegében a teljes vagyoni jogi szabályozást fel kellene hozzá dolgozni. Éppen ezért a továbbiakban csak a kártelepítés rendszerének főbb szabályait, illetve jogintézmény jellegű elemeit érintem.

E lényegesebb szabályozási elemekkel kapcsolatban kiemeljük, hogy ezek gyakran egymás mellett érvényesülnek. Így könnyen előállhat egy olyan eset, hogy egy hosszabb jogviszonyrendszer – lényegében egy lánc – alakul ki úgy, hogy a lánc utolsó helyén szereplő jogalany viseli a kárt. Emögött gyakran az áll, hogy aki valamilyen különös szabály vagy szerződés alapján köteles megtéríteni a károsult kárát, az megtérítési igényvel léphet fel a károkozóval szemben és így tovább.

Vegyük azt a példát, mikor két autó azért ütközik össze, mert az egyik sofőr nem adta meg a másinak az elsőbbséget, a karambolt okozó sofőr ráadásul alkohol befolyása alatt állt. A vétlen sofőr járművében, amelyet a tulajdonosa vezetett, és amelyre *casco* biztosítást kötöttek, jelentős kár keletkezett. Ezt a kárt végül a karambolt okozó sofőr fogja viselni a következők miatt. A vétlen sofőr megjavíttatja a kocsiját, de ezt a *casco* biztosítása terhére teszi, azaz a biztosító kifizeti neki a

* Ez a tanulmány a szerző *Szerződésen kívüli kötelmek – Károkozás és az egyéb kötelemeletkeztető tények* című, a HVG-ORAC-nál 2020-ban megjelent könyvének átdolgozott részlete.

javítás költségét. Ezután a biztosító megtérítési igényt érvényesít a kárt okozó sofőr által vezetett gépkocsira kötött kötelező felelősségbiztosítási szerződés biztosítójával szemben a Ptk. 6:468. § (1) bekezdése és a 6:470. § (1) bekezdése alapján. Majd a felelősségbiztosító érvényesít megtérítési igényt a kötelező gépjármű-felelősségbiztosításról szóló 2009. évi LXII. törvény 34. § (1) bekezdés c) pontja alapján az ittasan balesetet okozó sofőrrel szemben. Azaz három jogviszonyon és az azokhoz tartozó kártelepítési normákon – a károsult kárát az első lépcsőben a károsult *casco* biztosítója viselte azzal, hogy megfizette a javítási költséget a károsultnak, a második lépcsőben a *casco* biztosító megtérítési igényt érvényesített a balesetet okozó gépjármű felelősségbiztosítójával szemben, majd harmadik lépcsőben a felelősségbiztosító érvényesített megtérítési igényt a balesetet ittasan okozó sofőr ellen – keresztül lehet ennél a tényállásnál eljutni ahhoz a személyhez, aki végül a kárt viseli.

A fentiekén túl azt is hangsúlyoznunk kell, hogy a kártelepítési szabályok nem a mindent vagy semmit elvét követik, azaz számos esetben nem egyetlen jogalany viseli a kárt, hanem azt gyakran többen viselik. Ezt kármegosztásnak nevezzük.

Ennek tipikus esete, amikor jogellenes károkozás esetén ugyan a károkozó viseli a kárt, de a károsult a magatartásával hozzájárult a kár bekövetkezéséhez, és ezért a károkozót a bíróság nem a teljes kár, hanem csak annak egy részének megtérítésére kötelezi, így a fennmaradó kárt a károsult maga kénytelen viselni. Hasonló példa, amikor a biztosító csak egy meghatározott összeg, például 50 000 forint feletti kár megfizeté-

sére vállal kötelezettséget. Ez azt jelenti, hogy ha a biztosítottat 500 000 forint értékű kár éri, akkor ebből 50 000 forintot a biztosított visel – ezt egyébként abszolút vagy levonásos önrésznek nevezzük –, és a biztosító csak az önrész feletti összeget, azaz a konkrét példában 450 000 forintot fizet meg a biztosítottnak.

II. A KÁR- ÉS KOCKÁZATTELEPÍTÉS RENDSZERE

A kártelepítés rendszerének meghatározó eleme az, hogy végül ki viseli a kárt. A továbbiakban ezt a szempontot követve vázolom fel a legfontosabb kártelepítési szabályokat. Ennek megfelelően az alábbi esetsorokt különíthetők el. Az első eset, amikor a kárt a károsult oldal viseli, ilyenkor a kárt a tényleges károsult vagy a potenciális károsultak viselik. A második, amikor a kárt a károkozó oldal viseli, ekkor a kárt vagy a tényleges károkozó viseli, vagy az a személy, aki közvetett módon hozzájárult a kár bekövetkezéséhez, vagy a potenciális károkozók. A harmadik eset pedig, amikor a kárt az egész társadalom, vagy annak egy meghatározott csoportja viseli.

A kárt úgy célszerű telepíteni, hogy olyan személy viselje, aki a leghatékonyabban, a legkisebb anyagi ráfordítással tudja megelőzni a kár bekövetkezését. A Ptk. kártelepítési szabályai mögött is elsősorban ez az elv húzódik.

A kár- és kockázattelepítés rendszerét összefoglalóan mutatja be az alábbi táblázat. A továbbiakban jelen tanulmány csak a tényleges károsult kárviselése kapcsán mutatja be a jóhiszeműség szerepét a kártelepítésben.

Károsult oldal kárviselése		Károkozó oldal kárviselése			Egész társadalom kárviselése
Tényleges károsult kárviselése	Potenciális károsultak kárviselése	Tényleges károkozó kárviselése	Közvetett károkozók kárviselése	Potenciális károkozók kárviselése	
1. károkozó nincs vagy nem azonosítható	1. közvetett kárviselés kógens jogszabályi rendelkezés alapján (pl. jótállás)	1. szerződésen kívüli jogellenes károkozás	1. tényleges károkozó ellenőrzésére köteles személyek kárviselése	1. államilag szervezett biztosítási alapok (OBA és BEVA)	1. közérdekből történő, szándékos károkozás kártalanítás mellett
2. saját magának okozta a kárt					
3. károkozó nem felel					
3.1. nincs jogellenesség, nincs kártalanítás		2. szerződésen kívüli jogszerű károkozás kártalanítás esetén	2. az viseli a kárt, akinek az érdekében a károkozás történt		2. közérdekből történő, nem szándékos károkozás kártalanítás mellett
3.2. előreláthatóság hiánya		3. kontraktuális felelősség	3. károkozó dologért felelős személy kárviselése		
3.3. sikeres kimentés	2. közvetlen kárviselés önkéntesen, szerződés alapján (kárbiztosítás)	4. szerződésszegés miatti helytállás	4. az a személy viseli a kárt, akinél bekövetkezett	2. felelősség-biztosítás	3. társadalombiztosítás
3.4. jóhiszeműség		5. szerződési jog jogszerű gyakorlása melletti kártalanítási kötelezettség			4. jogellenes károkozások, amelyekért az állam vagy állami szerv felel
3.5. méltányosság					

III. A TÉNYLEGES KÁROSULT KÁRVISELÉSE

A kárviselés alapesetének az a helyzet tekinthető, amikor az a jogalany viseli a kárt, akinek a vagyonában bekövetkezett valamilyen értékcsökkenés. Ennek leggyakoribb esetét a *casus nocet domino* formulával írjuk le. Ez az elv jelenik meg szabályként a Ptk. 5:22. §-ában, miszerint a dolog tulajdonosa viseli az összes olyan kárt, amelynek megtérítésére mást nem lehet kötelezni. Ezt a rendelkezést két tekintetben is kiegészítésre szorul.

Egyrészt nemcsak a jogi tulajdonosokra vonatkozik, hanem a „kvázi tulajdonosokra” is. Kvázi tulajdonosok alatt azokat a személyeket értjük, akik jogi szempontból nem minősülnek tulajdonosnak, de az adott vagyontárgyban bekövetkező károkat a jog szerinti tulajdonos helyett mégis nekik kell viselniük. Ezek jellemzően azok a személyek, akik megállapodtak a tulajdonossal arról, hogy megszerzik tőle a vagyontárgy tulajdonjogát, de a tulajdonszerzésük még nem következett be, vagy valamilyen oknál fogva elmaradt. A kárveszélynek e személyekre való telepítését az indokolja, hogy e személyek vannak az adott vagyontárgy birtokában, és ezért nem a jogi tulajdonosnak, hanem nekik van lehetőségük arra, hogy megelőzzék az esetleges károk bekövetkezését. Ilyen kvázi tulajdonos például a lízingbevevő pénzügyi lízing esetén a Ptk. 6:412. § (1) bekezdése alapján, illetve az a személy, akinek a tulajdonszerzése a szerződés érvénytelensége meghiúsult a Ptk. 6:109. §-a szerint.

Másrészt ezt az elvi jellegű szabályt nemcsak a dologban bekövetkezett, hanem minden egyéb vagyonban bekövetkező kárra is alkalmazni kell.² Így a dolgok mellett az egyéb vagyontárgyakban, jogokban és követelésekben fellépő értékcsökkenésre, valamint az elmaradt haszonra is.

Három fontosabb esetkör különíthető el, amikor a *casus nocet domino* elve alapján az a jogalany köteles viselni a kárt, akinek a vagyonában a vagyonszökkenés bekövetkezett – azaz a kárt maga a károsult viseli –, mert nincs olyan másik személy, akire a kárt telepíteni lehetne. Az első ezek közül, amikor nincs károkozó, vagy annak a személye nem azonosítható; a második, amikor a kárt a károsult saját magának okozta; a harmadik pedig, amikor van a károsult személyétől eltérő és azonosítható károkozó, de mégis maga a károsult viseli a kárt, mert a károkozó – jog szerint – nem tehető felelőssé, vagy nem tesz felelőssé a károkozásért.

Ezek közül a harmadik, azaz az utolsó esetkörhöz több eset is tartozik. Ilyen, amikor a károkozás nem jogellenes, és a jogalkotó nem ír elő kártalanítási kötelezettséget a károkozó számára; az előreláthatóság hiánya; az, ha a károkozó sikeresen kimenti magát a kárért való felelősség alól; a jóhiszeműség; valamint ha különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása miatt a károkozó nem köteles a teljes kárt megtéríteni.

Ezen esetek közül a jóhiszeműség az, amely a legösszetettebb módon jelenik meg a kártelepítési szabályok között, ezért a továbbiakban ennek bemutatására került sor részletesebben.

IV. A JÓHISZEMŰSÉG SZEREPE A KÁRTELEPÍTÉSBEN

A jóhiszeműség a kártelepítés szempontjából a kimentéshez hasonló funkcióval bíró jogintézmény, azaz jellemzően azt eredményezi, hogy a károkozó helyett a károsult kénytelen viselni a kárt. Érdemes hangsúlyozni, hogy ha a jóhiszeműségről mint kártelepítő eszközről beszélünk, akkor mindig a szubjektív jóhiszeműségről³ van szó, ami azt jelenti, hogy az adott személy akkor jóhiszemű, ha nem tud és nem is kellene tudnia arról, hogy a valóságos jogi helyzet eltér a jellemzően számára kedvezőbb látszólagos helyzetétől. A jóhiszeműség hiánya pedig a rosszhiszeműség, azaz, amikor az adott személy tudja vagy tudnia kellene arról, hogy a valóságos jogi helyzet eltér a látszólagos helyzetétől. A jóhiszeműségnek a kártelepítési szabályok közötti megjelenési formái az alábbiak: a jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző személy védelme; a jóhiszemű és a rosszhiszemű személy esetén eltérő kárviselési szabályok alkalmazása; a jóhiszeműség mint a kimentés melletti többletfeltétel; valamint a károsult jóhiszeműségének értékelése.

Az első esetkör a jóhiszeműen és ellenérték fejében szerző személyek védelme. A polgári jogban több olyan kivételes eset is van, amikor a jogalkotó az egyik szerződő fél hatékonyabb jogvédelme érdekében egyes kötelmi hatályú megállapodásokat kvázi dologi hatállyal ruház fel. Azaz egy szerződéses megállapodásból fakadó joghatásokra harmadik személyekkel szemben is lehet hivatkozni, kivéve, ha azok jóhiszeműen és ellenérték fejében szereztek. Ez azt jelenti, hogy ezekben az esetekben, ha a szerződés megszegésével kapcsolatban harmadik személy jóhiszeműen és ellenérték fejében szerez meg egy vagyontárgyat vagy egy ahhoz kapcsolódó jogosultságot, ami miatt az egyik szerződéses partnert kár éri, akkor ezt a kárt elsősorban a károsult viseli, mert a harmadik személlyel szemben nem léphet fel.

A Ptk. 6:117. § (1) bekezdése alapján például, ha a felek a szerződésükben felfüggesztő feltételt alkalmaznak, akkor amíg a feltétel bekövetkezése függőben van, egyik fél sem tehet semmit, ami a másik fél jogát a feltétel bekövetkezése vagy meghiúsulása esetére csorbítja vagy meghiúsítja. Ez a szabály harmadik személy jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzett jogát nem érinti. Ez azt jelenti, hogy a felek szerződésében szereplő felfüggesztő feltételek és az azokból fakadó joghatások, amelyek egyébként mint szerződéses kikötések főszabály szerint relatív hatályúak – azaz jogokat és kötelezettségeket csak a felek között hozhatnak létre –, a Ptk. idézett különös rendelkezése alapján harmadik személyekkel szemben is hatályosak, kivéve, ha azok jóhiszeműek voltak és ellenérték fejében szereztek. Azzal, hogy a felfüggesztő feltételre harmadik személyekkel szemben is lehet hivatkozni, az annak megszegésével sérelmet szenvedő szerződő fél, azaz a károsult hatékonyabb jogvédelmet kap, de ez a védelem nem biztosítható a jóhiszeműen és visszatérően szerzőkkel szemben, mert az beleütközne a forgalombiztonság elvébe. Tehát kártelepítési szempontból vizsgálva a kérdést, ha a károsult azért szenved kárt, mert a szerződéses part-

nere megszegi a szerződésükbe foglalt felfüggesztő feltételt, és ennek következtében valamilyen vagyontárgy egy harmadik személyhez kerül, akkor az ezzel kapcsolatos kárt magának a károsultnak kell viselnie, ha a harmadik személy jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzett, mert vele szemben nem léphet fel. Természetesen ilyenkor is felléphet a kontraktuális felelősség szabályai szerint a szerződést megszegő másik féllel szemben, de ez az eszköz jellemzően nem alkalmas arra, hogy valamennyi kára megtérüljön.

Hasonló példa az öröklési szerződéssel leköötött vagyon biztosítására vonatkozó rendelkezés. A Ptk. 7:50. § (1) bekezdése alapján a felek eltérő megállapodásának hiányában semmis az örökhagyónak élők között vagy halála esetére, az öröklési szerződéssel leköötött vagyontárgyat elidegenítő vagy megterhelő rendelkezése. Ez a rendelkezés harmadik jóhiszemű személy visszterhesen szerzett jogát nem érinti. Itt is kvázi dologi hatállyal ruházza fel a jogalkotó az örökhagyó és a szerződéses örökös közötti öröklési szerződést, mert harmadik személlyel szemben is lehet hivatkozni rá, kivéve, ha az jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzett. Ennek megfelelően, ha az örökhagyó az öröklési szerződést megszegve, az azzal leköötött vagyontárgyakat harmadik személyre ruházza át, akkor a szerződéses örökös, a károsult viseli az így keletkezett kárt, a vagyontárgyaknak a várt örökségből való kiesését, ha a vagyontárgyakat megszerző fél jóhiszemű volt és ellenérték fejében szerzett. Az örökhagyóval szembeni igényérvényesítés itt sem teremt lehetőséget a teljes kártérítésre a szerződéses örökös számára, hiszen az elidegenített vagyontárgyak már nem szerezhetők vissza.

További példaként említhető a Ptk. 6:318. § (3) bekezdése, miszerint a vagyonrendelő és a kedvezményezett jogosult a bizalmi vagyonkezelési szerződésbe ütközően, harmadik személyre átruházott vagyontárgyat a kezelt vagyon számára visszakövetelni, ha a harmadik személy nem volt jóhiszemű vagy nem visszterhesen szerzett.

Álláspontom szerint azonban ezek a megoldások – tehát a szerződések korlátozott dologi hatállyal való felruházása – nem a legszerencsésebbek. Mivel szerződéses megállapodásokról van szó, ezért inkább a felekre kellene bízni, hogy milyen formában kívánják biztosítani az érdekeik védelmét – például elidegenítési és terhelési tilalom kikötésével, amely eleve meg tudja akadályozni, hogy harmadik személyek megszerezzék az adott vagyontárgyat –, nem pedig részlegesen áttörni a szerződések relatív hatályához fűződő alapelvet.

A jóhiszeműséghez kapcsolódó második esetkör az, amikor a jogalkotó eltérő felelősségi – és ennek megfelelően, eltérő kártelepítési – szabályokat alkalmaz, attól függően, hogy az adott személy jó- vagy rosszhiszemű volt. Erre a legjobb példa a Ptk. 5:9–5:12. §-aiba foglalt jogalap nélküli birtoklás esete. Ugyanis, ha valakitől jogalap nélküli birtoklásra hivatkozva visszakövetelnek egy dolgot, és a jogalap nélküli birtoklás alatt a dologgal kapcsolatban károk keletkeztek, akkor a kárviselés szempontjából eltérő szabályokat kell alkalmazni a jó- és a rosszhiszemű birtokosra, azaz e körülménytől függ, hogy a károkat mennyiben viseli a jogalap nélküli

birtokos és mennyiben a visszakövetelő személy, aki egyébként jellemzően a dolog tulajdonosa.

Ugyanis a jóhiszemű birtokos, amíg a birtokot tőle vissza nem követelik, az elfogyasztott vagy beszedni elmulasztott hasznok értékének megtérítésére nem köteles, és a dologban bekövetkezett károkért nem felelős a Ptk. 5:11. § (2) bekezdése alapján. Ezzel szemben a rosszhiszemű birtokos a Ptk. 5:11. § (3) bekezdése alapján a deliktuális felelősségi szabályok szerint felel a dologban bekövetkezett károkért, valamint köteles megfizetni azoknak a hasznoknak az értékét, amelyeket elfogyasztott vagy beszedni elmulasztott. Látható, hogy a jóhiszemű birtokos helyzete a kártelepítés vonatkozásában a rosszhiszemű birtokoséhoz képest sokkal kedvezőbb. Ennek megfelelően, ha a jogalap nélküli birtokos jóhiszemű volt, akkor a jogalap nélküli birtoklása alatt bekövetkezett károkat nem a jogalap nélküli birtokos – aki lehet egyben a tényleges károkozó is, de nem feltétlenül az, mert a kárt egy harmadik személy is okozhatja –, hanem a károsult, jellemzően a tulajdonos viseli.

E szabályozás háttérében az a megfontolás állhat, hogy a tulajdonos lényegében szabadon dönthet arról, hogy mennyiben használja vagy hasznosítja a dolgát, és hogy arra mennyire vigyáz. Ezért, ha valaki jóhiszeműen tekinti magát tulajdonosnak, akkor ő nem jár el felróhatóan, ha a dolgot nem hasznosítja, vagy ha nála a dolog megsérül. Ennek következtében ezeket a károkat a károsult, azaz a valódi tulajdonos viseli. Hasonló példa lehet még a túlépítés és ennek megfelelően a ráépítés (Ptk. 5:70. §), valamint a hozzáépítés (Ptk. 5:68. §) szabályozása is. Ezekben az esetekben is attól függően kell az eltérő kártelepítési szabályokat alkalmazni, hogy az építkező jó- vagy rosszhiszemű volt.

A harmadik esetkörben pedig a jóhiszeműség a sikeres kimentés melletti további feltétele annak, hogy a kárt végül a károsult legyen kénytelen viselni. Erre jó példa a jogalap nélküli gazdagodás szabálya. Itt a kártelepítés szempontjából az egyik legfontosabb kérdés, hogy ki viseli azt a kárt, ami abban jelentkezik, hogy a gazdagodás a visszaköveteléskor már nincsen meg.

A Ptk. 6:579. § (2) bekezdése szerint a jogalap nélküli gazdagodó személy nem köteles visszatéríteni a gazdagodást, ha attól a visszakövetelés előtt elesett, kivéve, ha rosszhiszeműen gazdagodott vagy a gazdagodás megszűnése számára felróható volt. Azaz e rendelkezés tartalma szerint két konjunktív feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy a gazdagodó helyett a károsult viselje azt a kárt, hogy a gazdagodás a visszaköveteléskor már nincs meg. Lényegében itt arról van szó, hogy nem elég az, hogy a gazdagodó sikeresen kimentse magát a felelősség alól – azaz bizonyítsa, hogy a gazdagodástól való elesés számára nem volt felróható –, hanem még jóhiszeműnek is kell lennie a gazdagodás megszerzésével kapcsolatban, és csak ebben az esetben tudja áthárítani a gazdagodástól való elesés miatti kár viselését a károsultra. A szabály mögött hasonló megfontolás áll, mint a rosszhiszemű jogalap nélküli birtoklásra vonatkozó kárviselés mögött. Azaz, ha valaki rosszhiszeműen tesz szert jogalap nélküli gazdagodásra, annak számolnia kell azzal, hogy az a személy, akinek a rovására gazdagodott, ezzel kapcsolatban igényt fog vele szem-

ben érvényesíteni, és számára ki kell majd adnia a gazdagodást.

Például, ha valakinek úgy utalnak a bankszámlájára egy pénzüsszeget, hogy a közlemény alapján egyértelmű, hogy téves átutalásról van szó, és az átutalásról a gazdagodót nyomban, sms-ben értesíti a bankja. Ilyenkor a gazdagodó egyértelműen rosszhiszeműen jut a gazdagodáshoz, és azt vissza kell térítenie még akkor is, ha attól neki fel nem róható módon esik el, például kivesszi készpénzben a számláról az összeget, hogy visszaadja a gazdagítónak, de még mielőtt átadná, ellopják tőle. Azonban, ha a gazdagodó számára a téves átutalást követően válik ismertté, hogy nem jogosult az adott pénzüsszege, majd ezután lopják el tőle a bankszámláról készpénzben felvett összeget, akkor a felróhatóság hiánya miatt mentesül a visszafizetési kötelezettség alól, mert a gazdagodás megszerzésekor jóhiszemű volt.

A negyedik eset annyiban tér el az előző három esettől, hogy nem a kárt közvetve vagy közvetlenül okozó személy jóhiszeműségét, hanem a károsultnak a jóhiszeműségét kell vizsgálni. Ebben az esetben a károsult jóhiszeműsége annak az egyik feltétele, hogy a károsult helyett a tényleges károkozó viselje a kárt.

Erre példaként az utaló magatartást lehet felhozni. Ilyenkor a károkozó a bíróság mérlegelése alapján akkor marasztalható a kár megtérítésére, ha hét tényállási elem megvalósul. Ezek egyike az, hogy a károsult szubjektív értelemben jóhiszemű volt.

Az eddig említett példák mellett a jóhiszeműség még számos esetben megjelenik a polgári jogban. A fenti esetcsoportok közötti határok nem élesek, ezért bizonyos tényállásokat nem lehet egyértelműen az egyikbe besorolni. Így a Ptk. 6:14. § (2) bekezdése alapján, ha a képviselt a nevében tett jognyilatkozatot nem hagyja jóvá, a jóhiszemű álképviselő a harmadik személynek a jognyilatkozat megtételéből eredő kárát, a rosszhiszemű álképviselő a harmadik személynek a teljes kárát köteles megtéríteni.

Ehhez hasonló szabályokkal találkozhatunk a jogszavatosság kapcsán is a Ptk. 6:175. § (2) és 6:176. § (4) bekezdéseiben. Ezek a rendelkezések felfoghatók úgy is, hogy a Ptk. eltérő kárviselési szabályokat alkalmaz a jóhiszemű és a rosszhiszemű álképviselőre. Értelmezhetők azonban úgy is, hogy ezekben az esetekben a jóhiszeműség egy sajátos kimentési ok, és ennek következtében a jóhiszemű álképviselő nem felel a károsultnak a jognyilatkozat megtételéből eredő kárán kívüli

egyéb vagyoni veszteségeiért, azaz ez utóbbi károkat a károsult viseli.

Ebből fakad az a bizonytalanság is ezekben az esetekben – ellentétben a jogalap nélküli gazdagodás fent bemutatott szabályával –, hogy van-e ilyenkor lehetőség a kimentésre, álképviselőnél jellemzően a deliktuális, jogszavatosságnál a kontraktuális szabályok alapján. Vagy ilyenkor a jóhiszeműséget kell sajátos kimentési szabályként értékelni úgy, hogy csak korlátozott kimentésre van lehetőség abban a tekintetben, hogy jóhiszeműség esetén csak a szerződéskötésből eredő károkat kell megtéríteni, de azokat akkor is, ha az álképviselő jellemzően a deliktuális, jogszavatosságnál pedig a kötelezett a kontraktuális szabályok alapján ki tudná menteni magát a kártérítési felelősség alól.

V. ÖSSZEGZÉS

A fentiekből látható, hogy a jóhiszeműségnek jelentős szerepe van a Ptk. kártelepítési rendszerében. Ugyanis a kárt közvetlenül vagy közvetetten okozó személy jóhiszeműsége számos esetben azzal a következménnyel jár, hogy végül a tényleges károsult kénytelen viselni az őt ért kárt. Ezzel szemben a károsult jóhiszeműsége csak kivételesen nyert értékelést a kárviselés körében.

Ugyanakkor azt is észre kell vennünk, hogy a szabályozás nem biztos, hogy minden esetben a legcélszerűbb megoldásokat alkalmazza – lásd egyes szerződések korlátozott dologi hatállyal való felruházását a jóhiszeműen és ellenérték fejében szerzők védelme mellett –, valamint az sem mindig világos, hogy ha a kártelepítés során értékelni kell a károkozó személy jóhiszeműségét, akkor mennyiben kell, illetve lehet alkalmazni a kártérítési felelősség alóli kimentésre vonatkozó szabályokat – lásd az álképviselőt vagy a jogszavatosságot.

- 1 Lásd Vékás Lajos: Szerződési jog – Általános rész. ELTE Eötvös, Budapest, 2019. 598. margószám; Kemenes István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései. Magyar Jog, 2017/1. 2.
- 2 Darázs Lénárd: Kárveszélyviselés és érvénytelen szerződés. Magyar Jog, 2017/10. 624.
- 3 Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és institúciói. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 597. margószám.